

ОЦІНКА СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКТУ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Визначено сутність та види собівартості банківських продуктів. Обґрунтовано сутність та складові системи оцінки собівартості банківських продуктів і механізм проведення оцінки собівартості банківських продуктів із використанням функціонального інструментарію підсистем. Запропоновано схему обліку та розподілу витрат.

The essence and the types of costs of banking products are determined. The essence and the components of the system of estimation for the cost of banking products and the mechanism of its realization with applying the functional subsystem tools are grounded. The accounting scheme and the cost sharing is proposed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах жорсткої конкурентної боротьби і тенденції загального зниження прибутковості банків аналіз витрат і обґрунтоване ціноутворення на банківські продукти стають нагальною потребою і потребують вирішення через розробку і впровадження ефективних методик оцінки собівартості у практику банківської діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вагомий внесок у дослідження сутності, проблем обліку і управління собівартістю зробили вітчизняні вчені, зокрема Ф. Бутинець, С. Голов, П. Т. Саблук, Ю. Ф. Мельник, М. В. Зубець, В. Я. Месель-Веселяк та інших. Закордоном ці проблеми досліджено у наукових працях Ч. Хорнгрена, Дж. Фостера, К. Друрі та ін.

Завданням формування й оцінки собівартості банківських продуктів у працях вітчизняних науковців приділяється мало уваги. Ґрунтовно ці питання розглядаються в роботах О. Заруби [1, с.24; 2, с.58], А. А. Мещерякова [3, с.294], Л. П. Снігурської [4, с.187]. Серед наукових доробок російських вчених у даному питанні необхідно відмітити праці Н. Валенцевої [5, с.106], Р. Ольхової [6, с.122–123], Д. Постнікова [7, с.67].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. При втіленні визначених теорій як вітчизняних, так і зарубіжних науковців на практиці виникає багато питань стосовно визначення собівартості банківських продуктів, які потребують додаткового вивчення, уточнення та поглиблення дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – синтезувати розрізнені теоретичні напрацювання щодо оцінки собівартості банківських продуктів та представити їх в узагальненому вигляді, а також обґрунтувати важливість розрахунку витрат при ціноутворенні на банківський продукт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поєднуючи усталене розуміння сутності понять «собівартість» та «банківський продукт», під собівартістю банківських продуктів пропонуємо розуміти грошове вираження вартості ресурсів, що використовуються при виконанні банком бізнес-процесів з метою надання продуктів клієнтам.

Собівартість банківського продукту виділяється з загальної його вартості як особлива економічна категорія, оскільки кожен банк повинен відшкодовувати витрачені ним ресурси, відслідковувати ефективність впровадження продуктів, встановлювати ціни на них, щоб мати можливість працювати безперервно.

Важливим питанням при визначенні собівартості банківських продуктів є виділення її видів залежно від повноти віднесення витрат до виробничої або повної (комерційної) собівартості. Перша охоплює лише витрати, пов'язані з процесом виготовлення продукту.

Повна собівартість включає в себе, крім виробничої собівартості, ще й витрати на реалізацію банківського продукту.

Якщо структурувати собівартість за виробничим циклом, то необхідно виділяти технологічну, виробничу, внутрішню та повну собівартість банківського продукту. Технологічна собівартість банківського продукту містить витрати структурного підрозділу банку, що відповідає за створення цього продукту. Виробнича собівартість враховує технологічну собівартість та витрати, пов'язані з забезпеченням виробництва цього продукту. Виробнича собівартість та загальнобанківські витрати, розподілені на даний продукт, складають внутрішню собівартість банківського продукту. Повна собівартість продуктів банку складається з внутрішньої собівартості, процентних, трансфертних та інших витрат банку за даним продуктом [8, с.47–51].

Собівартість банківського продукту доцільно поділяти на планову і фактичну. Планова собівартість відображає індивідуальні витрати банку на виробництво певного продукту, які плануються, виходячи з норм, тарифів, цін, ставок поточного періоду. Фактична собівартість – це виражені в грошовій формі фактичні витрати банку на виробництво певного продукту в певних умовах.

Зважаючи на необхідність і важливість визначення й оцінки собівартості банківського продукту, цей процес доцільно розглядати системно, тобто як комплекс взаємопов'язаних заходів і відповідальних за їх проведення виконавців.

Отже, як цілісна система оцінка собівартості банківського продукту є сукупністю організаційно-структурної (об'єкт та суб'єкт оцінки), функціональної (інструментарій) підсистем та підсистеми забезпечення, взаємодія яких спрямована на оптимізацію витрат банку. В узагальненому вигляді вона наведена на рис. 1.

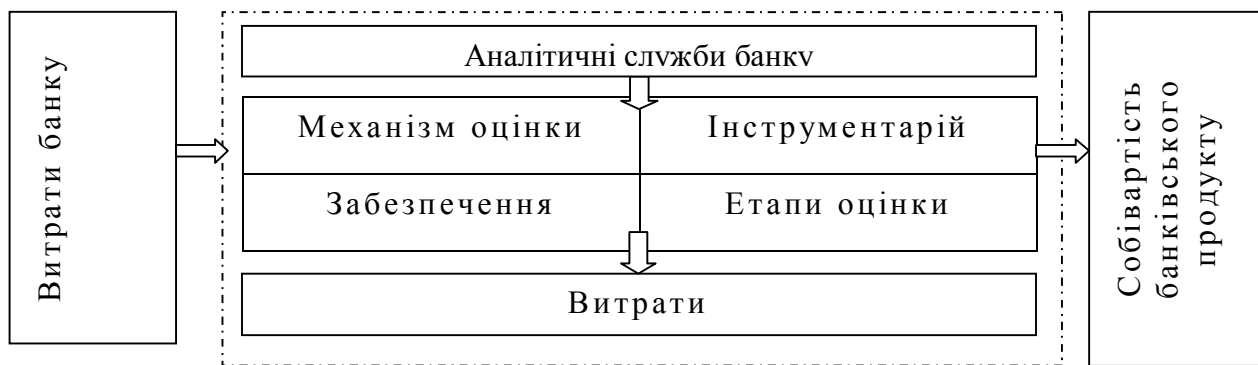

Рис. 1. Система оцінки собівартості банківських продуктів

Суб'єктом оцінки у найбільш загальному вигляді є підрозділи, відповідальні за цей процес, визначені внутрішньобанківськими положеннями залежно від розміру, організаційної структури банку та інших факторів. Дії суб'єктів оцінки мають бути цілеспрямовані, тобто проводитися у розрізі конкретних напрямів залежно від попередньо визначених цілей (рис. 2).

Рис. 2. Цілі визначення собівартості банківського продукту

Механізм проведення оцінки собівартості банківських продуктів передбачає виконання дій, операцій щодо визначення собівартості з використанням певного інструментарію.

Так, для цілей оцінки собівартості у банку проводять класифікацію витрат, які є базовим об'єктом системи, що розглядається:

- а) за виробничою ознакою: виробничі (безпосередньо пов'язані зі здійсненням банківської діяльності) та загальнобанківські (простежуються і регулюються в рамках загального бюджету банку) витрати;
- б) за характером: прямі (можуть бути безпосередньо віднесені на одиниці витрат) та непрямі (не можуть бути окремо віднесені на відповідні підрозділи у зв'язку з неможливістю або відсутністю економічної доцільності організації обліку їх точного поглинання);
- в) за динамікою: постійні (відносяться до періоду часу і не змінюються при зміні обсягу операцій) та змінні (змінюються при зміні обсягу операцій);
- г) за ступенем регульованості: регульовані (можуть бути зменшені шляхом прийняття відповідного рішення) та нерегульовані (не можуть бути скорочені в результаті управлінського рішення в строк, менший 3 місяці).

Для визначення собівартості продукції використовується спосіб, який називається калькуляцією. Калькуляція – це розрахунок собівартості одиниці продукції або виконаної роботи за встановленою номенклатурою витрат з урахуванням місця їх виникнення та призначення.

У системі розрахунку собівартості можна виділити такі етапи:

- формалізований опис технології створення продукту;
- бюджетування підрозділів банку;
- розподіл витрат центрів підтримки та управління та їхнє рознесення на витрати функціональних підрозділів;
- визначення витрат кожного бізнес-підрозділу на реалізацію продуктів;
- визначення нормативної й фактичної собівартості;
- розрахунок трансфертної ціни залучених ресурсів;
- визначення загальної собівартості продукту шляхом обліку та розподілу витрат за банківськими продуктами.

Схема розподілу витрат за продуктами наведено на рис. 3.

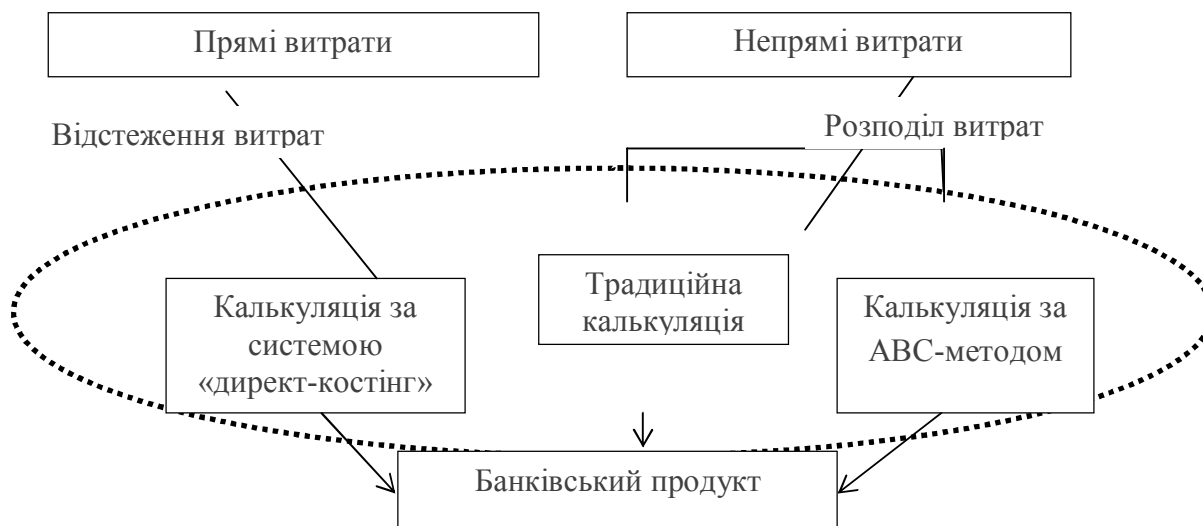

Рис. 3. Схема обліку та розподілу витрат

Таким чином, витрати класифікуються на прямі й непрямі. Прямі витрати можуть бути точно і єдиним способом віднесені на конкретний продукт. Непрямі витрати мають відношення до декількох продуктів, тому розподіляються за продуктами відповідно до обраної бази розподілу або фактору витрат. Для обліку непрямих витрат за продуктами можна використовувати дві моделі розподілу: традиційну систему розподілу витрат або функціональну калькуляцію (метод ABC). Відповідно, і собівартість банківських продуктів можна представити у вигляді схеми (рис. 4).

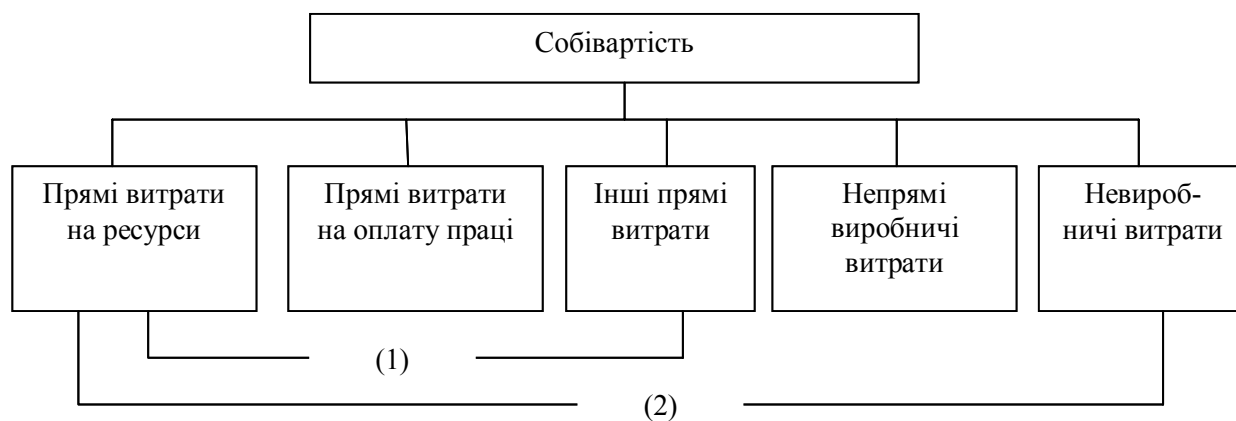

Рис. 4. Сукупність елементів собівартості продуктів

де (1) – калькуляція за системою «директ-костінг»; (2) – калькуляція з повним розподілом витрат (традиційна чи АВС). За даними оцінки собівартості банківських продуктів може проводитися аналіз собівартості:

- ретроспективний аналіз проводиться з метою накопичення інформації про динаміку витрат та фактори її зміни (його результати використовуються для визначення планової собівартості банківських продуктів, формування цінової політики, розробки управлінських рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продуктів);
- оперативний аналіз проводиться за визначений проміжок часу і спрямований на своєчасне виявлення непродуктивних витрат ресурсів (його результати використовуються для гнучкого маневрування ресурсами);
- попередній аналіз проводиться на етапі розробки нових банківських продуктів;
- перспективний аналіз дає можливість оцінити майбутнє зниження чи підвищення собівартості продуктів у зв'язку з прогнозними змінами ринкової кон'юнктури.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, оцінка собівартості банківських продуктів є необхідним елементом аналітичної діяльності в банку, оскільки аналіз витрат дозволяє визначити основних споживачів ресурсів у структурі банку, порівняти ефективність різних банківських продуктів, підрозділів, забезпечує контроль над витратами та пошук шляхів зниження вартості банківських продуктів. Визначення й уточнення загальної собівартості продукту для банку шляхом обліку та розподілу витрат за банківськими продуктами є перспективним напрямком та потребує більш детального обґрунтування.

Список використаної літератури

1. Заруба Ю. О. Обчислення собівартості банківських операцій / О. Ю. Заруба // Банківська справа. – 1998. – № 3. – С. 31–36.
2. Заруба Ю. О. Фінансовий механізм підвищення конкурентоспроможності банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Ю. О. Заруба. – К., 2003. – 16 с.
3. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку: [навч. посіб.] / А. А. Мещеряков. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 607 с.
4. Снігурська Л. П. Облік і аналіз доходів і витрат комерційного банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Л. П. Снігурська. – К., 2004. – 20 с.
5. Валенцева Н. Оцінка себестоимости банковских продуктов / Н. Валенцева // Вестник Финансовой академии при Правительстве Российской Федерации. – 2004. – № 8. – С. 12–19.
6. Ольхова Р. Г. Оценка рентабельности банка / Р. Г. Ольхова // Банковские услуги. – 2001. – № 7. – С. 3–34.
7. Постникова Д. Методика АВС – преимущество в конкурентной борьбе / Д. Постникова // Аналитический банковский журнал. – 2004. – № 3. – С. 28–31.
8. Шмакова И. Оценка и анализ себестоимости банковских продуктов / И. Шмакова // Вестник Финансовой академии при Правительстве Российской Федерации. – 2006. – № 10. – С. 45–53.

Прийнято до друку 02.03.2012